

CUPRINS

Prefață	5
Introducere.....	11

CAPITOLUL I. NOȚIUNI INTRODUCATIVE ASUPRA PROCESULUI PENAL

<i>Secțiunea 1. Teoria procesului penal</i>	16
A. Definiția procesului penal.....	16
B. Caracterul procesului penal.....	21
C. Obiectul procesului penal	23
D. Sistematizarea procesului penal.....	24
E. Subiecții procesului penal și raporturile procesuale penale	32
<i>Secțiunea a 2-a. Sisteme procesuale penale</i>	34
A. Evoluția reglementărilor procesuale penale.....	34
B. Modele de procedură penală din perspectivă istorică	40
C. Sisteme procesuale penale contemporane.....	43
D. Sistemul procesual penal român	46
<i>Secțiunea a 3-a. Modelul european de proces penal în România</i>	49
A. Dreptul părților la un proces echitabil	53
B. Dreptul părților la soluționarea cauzelor penale într-un termen rezonabil.....	58
C. Garanțiile procesuale penale	62
<i>Secțiunea a 4-a. Proces penal, politică procesuală penală, principii procesuale penale</i>	69
A. Corelația proces penal – politică procesuală penală	69
B. Explicații preliminare privind principiile procesuale penale	74
C. Reglementarea incidenței principiilor procesuale penale	83

CAPITOLUL II. SCOPUL ȘI REGULILE DE BAZĂ ALE PROCESULUI PENAL	88
<i>Secțiunea 1. Considerații introductive</i>	88
<i>Secțiunea a 2-a. Scopul procesului penal</i>	93
A. Scopul social-juridic	98
B. Rolul social-politic al procesului penal.....	102
C. Principii derivate.....	108
<i>Secțiunea a 3-a. Regulile de bază ale procesului penal</i>	109
A. Considerații generale	109
B. Legalitatea și oficialitatea procesului penal	114
C. Aflarea adevărului.....	123
D. Rolul activ.....	129
E. Garantarea libertății persoanei	132
F. Respectarea demnității umane.....	137
G. Prezumția de nevinovăție.....	139
H. Garantarea dreptului de apărare.....	144
I. Limba în care se desfășoară procesul penal	148
J. Folosirea limbii oficiale prin interpret	151
CAPITOLUL III. RELAȚIILE DINTRE PROCESUL PENAL ȘI METODELE ȘI TEHNICILE CRIMINALISTICII	155
<i>Secțiunea 1. Corelația drept procesual penal – criminalistică</i> ..	155
A. Obiectul și metodele dreptului procesual penal	155
B. Obiectul, principiile și metodele criminalisticii	156
C. Legătura științei dreptului procesual penal cu știința criminalisticii	163
<i>Secțiunea a 2-a. Sistemul mijloacelor de probă și corelația dintre mijloacele de probă și metodele și tehnicile criminalisticii</i>	168
A. Delimitări conceptuale între probe, mijloace de probă și procedee probatorii.....	168
B. Libertatea probelor și libertatea mijloacelor de probă	170
C. Determinarea conținutului instituției mijloacelor de probă	172
<i>Secțiunea a 3-a. Perfecționarea procesului penal și perfecționarea metodelor și tehnicilor criminalisticii</i>	176

Realizarea scopului și a regulilor de bază ale procesului penal... 299

A. Scurte considerații asupra necesității perfecționării procesului penal	176
B. Forme de manifestare a interacțiunii dintre procesul penal și metodele și tehnicile criminalisticii	180
C. Necesitatea perfecționării metodelor și tehnicilor criminalisticii	199
<i>Secțiunea a 4-a. Aspecte teoretice și practice privind receptarea metodelor și tehnicilor criminalisticii</i>	<i>206</i>
A. Incidența tehnicii criminalistice	208
B. Incidența tacticii criminalistice	233
C. Incidența metodologiei investigării infracțiunilor	247
CONCLUZII ȘI PROPUNERI DE LEGE FERENDA	265
BIBLIOGRAFIE	271

Nicolae GROFU

**REALIZAREA SCOPULUI
ȘI A REGULILOR
DE BAZĂ ALE PROCESULUI PENAL
PRIN METODE ȘI TEHNICI
ALE CRIMINALISTICII**

Universul Juridic
București
-2012-

Prefață

În literatura juridică procesual penală din țara noastră, tema *Realizarea scopului și a regulilor de bază ale procesului penal prin metode și tehnici ale criminalisticii* este tratată monografic pentru întâia dată. Teza de doctorat se înfățișează ca o lucrare științifică valoroasă tratând cu competență și documentat o problemă care îmbină cunoașterea temeinică a dreptului procesual penal cu o cunoaștere aprofundată în domeniul criminalisticii.

Privită în ansamblul ei, lucrarea de doctorat se prezintă ca o realizare meritorie a autorului care a reușit să îmbine datele științei dreptului procesual penal cu cele ale criminalisticii, identificând cu competență zonele de impact ale celor două științe privity în evoluția și în interdependența lor. Lucrarea reprezintă o cercetare aprofundată a implicațiilor criminalistice în realizarea scopului procesului penal, precum și a contribuției metodelor și tehnicilor criminalisticii la respectarea regulilor de bază ale procesului penal.

Nu numai actualitatea aspectelor de drept procesual penal stârnește interesul, ci și îmbinarea acestora cu aspectele din dreptul constituțional, dreptul penal, dreptul internațional public, ca și dreptul Uniunii Europene, care sunt implicate în regimul scopului și al regulilor de bază ale procesului penal. Totodată, aspectelor de drept autohton li se adaugă, sporind considerabil interesul lucrării, analiza soluțiilor de reglementare și a celor jurisprudențiale din alte state (Franța, Germania, Italia, Marea Britanie, Statele Unite ale Americii, Polonia, Belgia, Japonia, China, Republica Moldova), precum și ale Curții Europene a Drepturilor Omului.

Faptul că realizarea tezei a coincis cu adoptarea noului Cod de procedură penală prin Legea nr. 135/2010 și că legea de punere în aplicare a acestuia se află în stadiul de proiect a impus luarea în considerare a celei ce va fi, odată cu intrarea sa în vigoare, principala lege procesuală internă și relevarea schimbărilor în materia atât a scopului

și a regulilor de bază ale procesului penal, cât și a mijloacelor de probă, ca interfață pentru receptarea metodelor și tehnicilor criminalisticii în procesul penal.

Lucrarea este structurată pe trei capitole construite logic, astfel încât toate abordările doctrinare și jurisprudențiale să poată constitui fundamentul analizei aprofundate și nuanțate a realizării scopului și a regulilor de bază ale procesului penal prin metode și tehnici ale criminalisticii.

Așa cum se poate vedea chiar din prima parte a lucrării, tema tezei de doctorat a impus o abordare complexă, o analiză nuanțată și o identificare a problemelor definitorii ale procesului penal. În acest sens, autorul tratează, sub multiple aspecte, teoria procesului penal, reușind, prin cercetarea științifică întreprinsă, să contribuie la clarificări de ordin terminologic, la determinarea caracterului, a obiectului, a sistematizării și a subiecților procesului penal, precum și la prezentarea raporturilor procesuale. Autorul examinează evoluția reglementărilor procesual penale din țara noastră, modelele de procedură penală din perspectivă istorică, sistemele procesuale contemporane și sistemul procesual penal român; de asemenea, lucrarea tratează despre principiile unui model european de proces penal în România (dreptul părților la un proces echitabil, dreptul părților la soluționarea cauzelor penale într-un termen rezonabil și garanțiile procesuale penale), analizând și corelația dintre procesul penal, politica procesuală penală și principiile procesului penal.

Crearea sistemului procesual mixt a avut loc prin o îmbinare a celor două sisteme tipice, acuzatorial și inchizitorial: faza preliminară a procesului penal a fost reglementată potrivit sistemului inchizitorial, iar faza de judecată, potrivit sistemului acuzatorial; ulterior s-a realizat o suprapunere parțială a elementelor acuzatoriale peste cele inchizitoriale în faza urmăririi penale, acestea din urmă rămânând majoritare. În opinia autorului, în momentul actual – sub influența puterului curent al implementării în cadrul procesului penal a tuturor garanțiilor posibile pentru asigurarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale – se încearcă o continuare a suprapunerii celor două sisteme, acuzatorial și inchizitorial, în sensul creșterii ponderii elementelor de natură acuzatorială în faza preliminară a procesului penal.

Riscul este ca mișcarea forțelor contradictorii ale sistemului procesual penal contemporan să provoace cutremure care să zdrobească ideea de justiție penală, societatea modernă și democratică, ca promotoare a umanismului juridic, dovedindu-și deja vulnerabilitățile, în fața terorismului și a crimei organizate.

În contextul actual, ar fi necesar ca victima să fie așezată în centrul dispozitivelor judiciare, psihologice și sociale, în cadrul unei strategii eficiente, destinate să recreeze legăturile rupte prin săvârșirea infracțiunii. Totuși, deși atât în legislația europeană, cât și în cea națională se consacră dreptul la repararea pagubelor cauzate prin infracțiune, legiuitorul lasă în sarcina victimei să pună în executare hotărârea instanței privind daunele materiale. Autorul apreciază că s-ar impune o intervenție a legiuitorului pentru a se corecta acest neajuns, cu atât mai mult cu cât dreptul la un proces echitabil vizează toate fazele procesului penal, inclusiv faza de executare (atât în latura sa penală, cât și civilă), care trebuie să fie parte integrantă din răspunsul penal față de săvârșirea infracțiunii, cheltuielile privind executarea în materie civilă putând fi, din punct de vedere tehnic, incluse în cheltuielile judiciare.

Tratarea scopului și a regulilor de bază ale procesului penal în cadrul celui de-al doilea capitol debutează prin sublinierea necesității existenței unei reglementări a acestora. De altfel, tendința în materie este de a fi adoptate, în codurile fiecărei țări europene, principii directe, care să satisfacă cerințele unui proces echitabil și de o durată rezonabilă; mai mult de atât, legile de procedură penală ale unor state aflate pe alte continente, cum ar fi Japonia și China, cuprind dispoziții privind scopul, respectiv sarcinile și principiile fundamentale ale Codului de procedură penală.

În noul Cod de procedură penală, opțiunea legiuitorului a fost pentru renunțarea la sistematizarea codului în vigoare, scopul procesului penal nemaiavând o consacrare distinctă, ci fiind conceput ca o componentă a caracterului echitabil al procesului penal. Autorul este de părere că *de lege ferenda* este necesară reintroducerea scopului procesului penal ca instituție procesuală de sine stătătoare; mai mult de atât, după modelul principiului statului de drept, recunoscut în legislația, doctrina și jurisprudența germane, s-ar impune să se con-

solideze impactul scopului procesului penal asupra desfășurării procesului penal, astfel încât să joace un rol semnificativ în adaptarea procesului penal român la exigențele unui proces penal european modern, prin deducerea din scopul procesului penal chiar a unor principii nereglementate expres (în legislația germană nu se face nici o mențiune expresă la dreptul de apărare, la prezumția de nevinovăție și la interzicerea obligației de autoincriminare, toate aceste drepturi fiind deduse din principiul statului de drept).

În noul Cod de procedură penală, unele principii fundamentale nu mai au o reglementare proprie (cum este cazul regulii de bază a oficialității ori a rolului activ), ci sunt redată într-o formă stilizată în cadrul altor principii. Autorul opinează că o astfel de soluție nu este oportună și, pe cale de consecință, s-ar impune reintroducerea ca atare a acestor principii de tradiție în legislația noastră procesuală.

Ultimul capitol are o semnificație specială, deoarece autorul tratează detaliat și cu contribuții personale contingențele dintre procesul penal și metodele și tehnicile criminalisticii.

Corelația dintre dreptul procesual penal și criminalistică este analizată din perspectiva obiectului și metodelor dreptului procesual penal, a obiectului, principiilor și metodelor criminalisticii, precum și a legăturii științei dreptului procesual penal cu știința criminalisticii; de asemenea, autorul subliniază rolul semnificativ al metodelor tehnico-științifice, procedurilor tactice și regulilor metodologice criminalistice în aflarea adevărului într-un proces penal.

Autorul identifică zonele de contact ale dreptului procesual penal și criminalisticii, în evoluția și în interdependența lor, relevând formele de manifestare a interacțiunii dintre procesul penal și metodele și tehnicile criminalisticii, precum și necesitatea perfecționării procesului penal în raport cu perfecționarea metodelor și tehnicilor criminalisticii.

Ultima secțiune a tezei a fost consacrată analizării aspectelor teoretice și practice privind receptarea în cadrul procesului penal a metodelor și tehnicilor științei criminalisticii.

Autorul bazându-se pe un studiu temeinic și pe însușirea la un nivel superior atât a cunoștințelor de procedură penală, cât și de criminalistică a reușit să trateze tema abordată într-un mod care satisface deopotrivă exigențele dreptului procesual penal ca și cele ale crimina-

listicii. Autorul își prezintă ideile într-un stil clar și accesibil fără a face concesii sensului tehnic al noțiunilor folosite, ceea ce ușurează pătrunderea în sfera de demonstrații ale autorului.

Prof. univ. dr. *George Antoniu*,
director științific onorific al Institutului
de Cercetări Juridice
„Acad. Andrei Rădulescu” din cadrul
Academiei Române

Introducere

Procesul penal este o realitate vie, o activitate concretă în continuă devenire, un fenomen de viață juridică, care se naște, se amplifică și se stinge ori de câte ori un organ judiciar este sesizat de existența litigiului penal izvorât din săvârșirea unei infracțiuni, ordinea de drept trebuind să fie restabilită pe cale de constrângere prin aplicarea temeinică și legală a sancțiunilor de drept penal¹.

Consecință a săvârșirii unei infracțiuni, dar și expresie a mecanismului prin care statul aplică dreptul penal substanțial cetățenilor săi, la dimensiunea sa cea mai extinsă, procesul penal acoperă o întregă gamă de acte, acțiuni și proceduri pornind de la investigarea și interogarea persoanelor ca posibili suspecți până la pronunțarea unei soluții de condamnare sau achitare a unei persoane și la utilizarea căilor de atac împotriva soluțiilor pronunțate de instanțele inferioare².

Existența unei suspiciuni cu privire la săvârșirea unei infracțiuni pune în mișcare mecanismele judiciare ale statului, în scopul de a determina existența faptei și împrejurările cauzei, de a identifica făptuitorul în scopul tragerii la răspundere penală prin aplicarea normelor de drept penal³.

¹ Vintilă Dongoroz, *Explicații introductive*, în Vintilă Dongoroz, Siegfried Kahane, George Antoniu, Constantin Bulai, Nicoleta Iliescu, Rodica Mihaela Stănoiu, *Explicații teoretice ale Codului de procedură penală. Partea generală*, vol. I, Ed. Academiei Române, București, 1975, p. 10.

² Andrew Ashworth, Mike Redmayne, *The criminal process*, 3rd Edition, Oxford University Press, 2005, p. 2, text disponibil la adresa electronică http://www.amazon.co.uk/Criminal-Process-Andrew-Ashworthb/dp/0199273383#reader_0199273383 (consultat la data de 24 iulie 2011).

³ Mihail Udrouiu, Ovidiu Predescu, *Protecția europeană a drepturilor omului și procesul penal român*, Ed. C.H. Beck, București, 2008, p. 59.

În literatura de specialitate¹, s-a exprimat opinia că dreptul procesual penal (formal) se află într-o relație indisolubilă cu dreptul penal substanțial (material); este o relație naturală, deoarece este de esență organică și de necesitate funcțională². Într-o exprimare simbolică, se consideră că dreptul penal fără procedura penală este ca un mâner fără cuțit, iar procedura penală fără dreptul penal este ca un cuțit fără mâner³. Dreptul penal nu există decât în sens judiciar; procedura penală este un ansamblu de reguli stabilite pentru punerea în aplicare în cazul faptelor penale concrete a dreptului penal material⁴. Dreptul penal substanțial, care are vocația de a apăra societatea contra infracțiunilor, este un drept de aplicare mijlocită, prin intervenția justiției, și de constrângere indirectă, a cărei aplicare se face prin dreptul procesual penal, care este de aplicare automată, de constrângere directă. Dreptul penal semnifică dreptul de a pedepsi în stare statică, iar dreptul procesual penal reprezintă dreptul de a pedepsi în stare dinamică⁵. Dreptul penal este un drept potențial, care se pune în valoare prin dreptul procesual penal; dreptul penal își poate îndeplini funcția sa socială prin funcția dreptului procesual penal de a valorifica

¹ Vintilă Dongoroz, *Drept penal*, Institutul de arte grafice, București, 1939, p. 34-35; Traian Pop, *Dreptul procesual penal*, vol. I, Tipografia Națională, Cluj, 1946, p. 16; Hans-Heinrich Jescheck, *Lehrbuch des Strafrechts, Allgemeiner Teil*, 4. Auflage, Verlag Duncker&Humblot, Berlin, 1988, p. 24; Grigore Theodoru, *Tratat de Drept procesual penal*, Ediția a 2-a, Ed. Hamangiu, București, 2008, p. 24-25.

² În literatura de specialitate germană, se consideră că există o singură ramură de drept – dreptul penal, cu două subramuri – dreptul penal substanțial și dreptul penal procedural (Pentru detalii, Traian Pop, *op. cit.*, vol. I, p. 32). În doctrina franceză, se arată că se realizează echivalența între dreptul procesual penal și dreptul penal formal din comoditate terminologică (Pentru detalii, Frédéric Debove, François Falletti, Thomas Janville, *Précis de droit pénal et de procédure pénale*, 3e édition, Presses Universitaires de France, 2010, p. 3).

³ Théodore Mommsen, *Le droit pénal romain*, Ed. Albert Fontemoing, Paris, 1907, p. XIV din Prefață, text disponibil la adresa electronică <http://www.archive.org/details/ladroitpnalrom17momm> (consultat la data de 12 august 2011).

⁴ Jean Larguier, *Procédure pénale*, 19e éditions, Dalloz, Paris, 2003, p. 7; Jacques Leroy, *Procédure pénale*, Librairie Générale de Droit et de Jurisprudence, Paris, 2009, p. 5.

⁵ René Garraud, *Traité théorique et pratique d'instruction criminelle et de procédure pénale*, Ed. Sirey, 1912-1929, tome 1, n° 1.

sau realiza justiția penală prin procesul penal¹. Prevederile legii de procedură penală sunt instrumentul de aplicare concretă a dispozițiilor legii penale; de aceea se impune o corelare permanentă a acestora².

Procesul penal reprezintă obiectul de reglementare integrală și multilaterală a dreptului procesual penal, fiind o categorie juridică distinctă de acesta³.

În prima sa dispoziție, Codul de procedură penală reglementează scopul procesului penal, orientând în mod just activitatea organelor judiciare care aplică legea procesuală și, totodată, dând expresie cerințelor în materie ale societății românești și celor mai vitale interese ale cetățenilor săi. Codul de procedură penală cuprinde nu numai arătarea scopului procesului penal, ci și a mijloacelor de realizare a acestui scop, sub acest aspect fiind consacrate regulile de bază ale procesului penal.

Descifrarea realității judiciare nu se poate face însă numai prin raționamente și silogisme pe marginea interpretării și aplicării legii penale și procesuale, ci și prin intermediul criminalisticii – știință a investigării infracțiunilor, denumită și police scientifique sau police technique, Kriminalistik, criminal investigation sau forensic science⁴ – prin care specialiștii implicați în analiza faptelor penale concrete și în deslușirea realității mai mult sau mai puțin triste, sunt chemați să clarifice situațiile cele mai complexe și mai delicate în care se poate afla ființa umană.

¹ Pentru detalii, privind corelația drept penal – drept procesual penal, Coralie Ambroise-Castérot, *La Procédure pénale*, 2e édition, Gualino, Paris, 2009, p. 15-21.

² George Antoniu, *Reforma penală la primul pas (III)*, Revista de drept penal nr. 2/1997, p. 7.

³ Dreptul procesual penal face parte din ordinea de drept normativă, reprezentând un îndrumar legal obligatoriu pentru desfășurarea procesului penal, un model normativ care trebuie să-și găsească reflectarea cât mai deplină în realizarea concretă a procesului penal. Dreptul procesual penal nu este imuabil, ci evoluează odată cu societatea a cărei reflectare este (Frédéric Dabove, François Falletti, Thomas Janville, *op. cit.*, p. 4).

⁴ Terminologia este specifică literaturii de specialitate franceze, germane, respectiv anglo-saxone. Pentru prima oară termenul criminalistică a fost folosit de către Hans Gross în *Handbuch für Untersuchungsrichter als System der Kriminalistik/Îndreptarul judecătorului de instrucție în sistemul criminalisticii*, 1. Auflage, München, 1893.